

Гуцул Інна Анатоліївна
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ПРАГМАТИЗМ МИТНОГО СУПРОВОДУ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ

Однією з обов'язкових складових сучасної незалежної держави є наявність самостійної митної системи, яка б забезпечувала виконання важливих внутрішніх і зовнішніх політичних та економічних завдань. Істотне зростання обсягів зовнішньої торгівлі України впродовж останніх років та збільшення кількості суб'єктів, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, зумовлюють підвищення ролі функціонування митних підрозділів Державної митної служби України як важливого елементу регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України.

Переміщення через митний кордон України культурних цінностей здійснюється у відповідності із законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» №1068-XIV, який регулює відносини, пов'язані з вивезенням, ввезенням та поверненням культурних цінностей, і спрямований на охорону національної культурної спадщини та розвиток міжнародного співробітництва України у сфері культури.

Культурні цінності – об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України, а саме [1]:

- оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, художні композиції та монтажні з будь-яких матеріалів, твори декоративно-прикладного і традиційного народного мистецтва;
- предмети, пов'язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією, науки і культури, а також такі, що стосуються життя та діяльності видатних діячів держави, політичних партій, громадських і релігійних організацій, науки, культури та мистецтва;
- предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок;
- складові частини та фрагменти архітектурних, історичних, художніх пам'яток і пам'яток монументального мистецтва;
- старовинні книги та інші видання, що становлять історичну, художню, наукову та літературну цінність, окремо чи в колекції;
- манускрипти та інкунабули, стародруки, архівні документи, включаючи кіно-, фото- і фонодокументи, окремо чи в колекції;
- унікальні та рідкісні музичні інструменти;
- різноманітні види зброї, що має художню, історичну, етнографічну та наукову цінність;

- рідкісні поштові марки, інші філателістичні матеріали, окремо чи в колекції;
- рідкісні монети, ордени, медалі, печатки та інші предмети колекціонування;
- зоологічні колекції, що становлять наукову, культурно-освітню, навчально-виховну або естетичну цінність;
- рідкісні колекції та зразки флори і фауни, мінералогії, анатомії та палеонтології [2, с. 146].

Контроль за вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, виконує покладені на нього завдання у взаємодії з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи, діловодства, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, правоохоронними органами.

Не підлягають вивезенню з України наступні культурні цінності:

- культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання;
- культурні цінності, включені до Національного архівного фонду;
- культурні цінності, включені до Музейного фонду України.

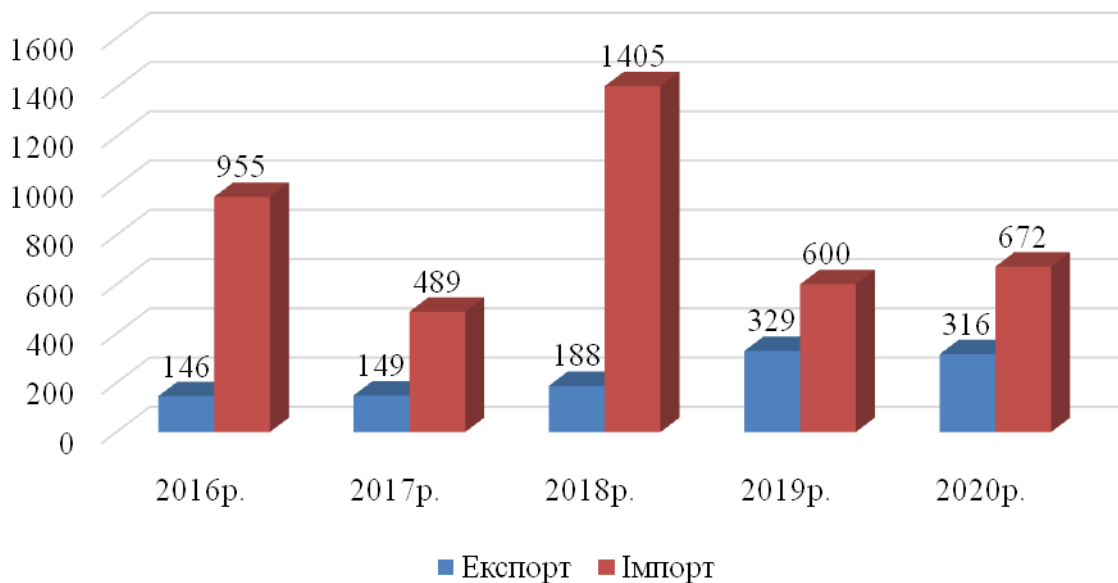
Родинні цінності, які не перебувають на постійному зберіганні в державних музеях, установах, бібліотеках та інших державних сховищах культурних цінностей, вивозяться відповідно до законодавства України.

Правовою основою імпортно-експортних операцій у царині культурних цінностей слугують вимоги Митного кодексу України [3]. Зокрема, відповідно до статті 69 зазначеного кодексу товари при їх декларуванні підлягають класифікації, тобто у відношенні товарів визначаються коди класифікаційних груп, зазначених в українській класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності. До стадії декларування культурні цінності мають пройти процедуру оформлення дозволу на їх вивезення. Ця процедура регламентована Міністерством культури України. Стан правового забезпечення процесу ввезення та вивезення уже розглядався в контексті аналізу державної політики у сфері надання послуг з експертизи культурних цінностей [4, с. 14].

Загалом імпортно-експортні операції на ринку культурних цінностей пов'язані із потребою поповнення колекцій або їх реалізації з метою отримання прибутку як в Україні так і на закордонних ринках. Хоча деякі дослідники стверджують, що інвестування у твори мистецтва є найбільш ефективним і практично відповідає грошовим інвестиціям, все ж доведено, що таке уявлення про потенціал колекціонування культурних цінностей є хибним. Тільки для незначної частки творів можна очікувати ефективності від інвестування, і у довготривалій перспективі [5, с. 88].

У сегменті контролю за переміщенням культурних цінностей через митний кордон нормативна база державних відомчих установ що здійснюють цей процес неузгоджена та функціонує відокремлено та не утворює систему.

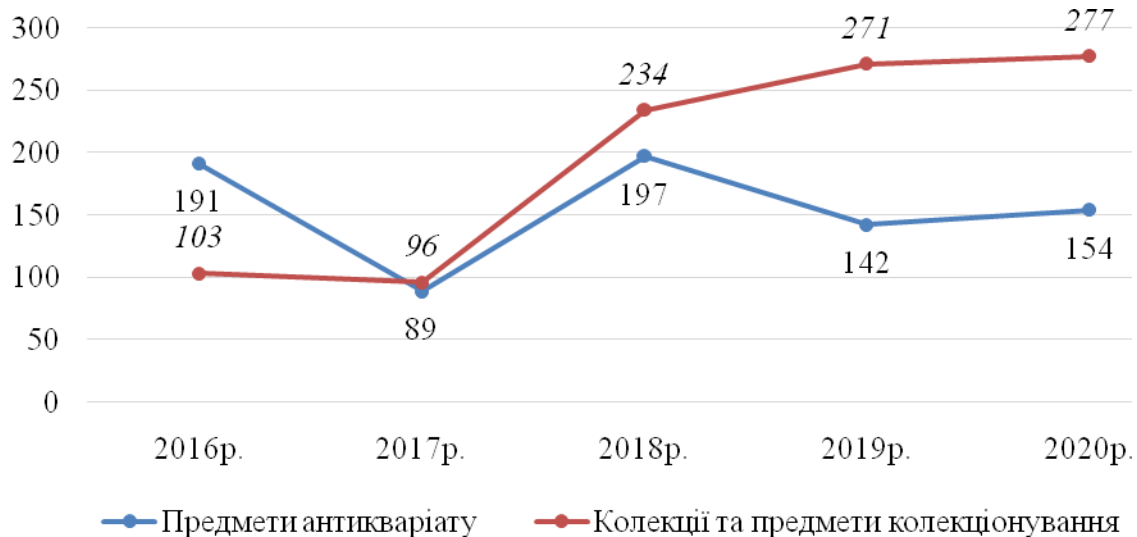
За кодом 9701 до якого відносяться картини, малюнки та пастелі, повністю виконані вручну і колажі у 2020 році було імпортовано культурних цінностей на суму 672 тис. дол. США (коефіцієнт зростання становив 1,12 по відношенню до попереднього періоду), а експортовано на 316 тис. дол. США. (коефіцієнт зростання становив 0,96 відносно до попереднього періоду) (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка показників експорту та імпорту картин, малюнків та пастелей, виконаних вручну, тис. дол. США (код 9701) [6]

Колекцій та предметів колекціонування у 2020 році було завезено на суму 277 тис. дол. США (в 1,026 рази більше ніж у попередньому році), а експорт цих об'єктів у 2017-2020 рр. був відсутній. Це стосується й предметів антикваріату віком понад 100 років, вони у аналізованому періоді тільки завозилися (рис. 2).

Функціонування ринку культурних цінностей є складовою частиною державної політики в галузі культури і стосується приватної її частини. У правовому полі ринок культурних цінностей не має належного нормативного забезпечення. Діяльність органів влади у секторі імпортно-експортних операцій з культурними цінностями в частині класифікації предметів не узгоджена. Динаміка таких операцій залежить від попиту на предмети колекціонування, який, у свою чергу, формується не тільки під впливом культурно-мистецьких тенденцій, а й залежить від суспільно-політичних та економічних процесів розвитку суспільства. Очевидно, що різке зростання кількості вивезених картин пояснюється попитом на українське мистецтво за кордоном та лібералізацією політики щодо експорту культурних цінностей з боку центрального органу виконавчої влади у сфері культури.

Рис. 2. Динаміка показників імпорту предметів антикваріату та колекціонування, тис. дол. США (код 9705 та 9706) [6]

Отже, інформація про культурні цінності, які можуть бути об'єктом переміщення через митний кордон держави, має винятково важливе значення для працівників митної галузі. Адже саме від них залежить те, як такі цінності будуть вивозити з території України, а також на яких підставах. Крім цього, фахівці митних органів повинні бути ознайомлені з міжнародними договорами в галузі культури, оскільки ними також передбачаються дії, пов'язані з незаконним ввезенням культурних цінностей з-за кордону. Важливою ланкою роботи працівників митних органів є ідентифікація експонатів після тимчасового вивезення чи ввезення для виставок, ярмарок, форумів чи наукових конференцій.

Список використаних джерел:

1. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>
2. Митна справа: Підручник / Крисоватий А. І. та ін.; за ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2014. 766 с.
3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
4. Карпов В. В. Імпортно-експортні операції на ринку культурних цінностей. *Вісник НАККІМ*. 2017. № 3. С. 12-16.
5. Платонов Б. Аналіз прибутковості творів мистецтва. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2017. № 1. С. 86-90.
6. Офіційний веб-сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/>